

Maxim Gorki, *Detstvo*

© 2013 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Lucrare apărută cu acordul COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă a Drepturilor de Autor.

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Vladimir Makovski (1846-1920), *Copii de la țară*, 1890

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

GOR'KIJ, MAKSIM

Copilăria / Maxim Gorki; Cezar Petrescu (trad. din lb. rusă de). – Iași: Polirom, 2013

ISBN print: 978-973-46-3888-8

ISBN ePub: 978-973-46-3990-8

ISBN PDF: 978-973-46-3991-5

I. Petrescu, Cezar (trad.)

821.161.1-31=135.1

Printed in ROMANIA

MAXIM
GORKI
Copilăria

Traducere din limba rusă
de Cezar Petrescu

POLIROM
2013

Într-o zi, motanul răsfățat al cârciumăresei, o lighioană cu blana fumurie și ochii cu sclipiri de aur, șireată, lingușitoare și lacomă, pe care o îndrăgise toată curtea, prinsese în grădină un graur și-l adusesse în casă. Bunica îl smulse din gură biata păsărică și începu să-l muștruluiască:

— Nu te temi de Dumnezeu, lighioană?

Cârciumăreasa și rândușul din curte se stricau de răs, însă bunica, furioasă, strigă la ei:

— Da' voi îți fi crezând poate că dobitoacele nu știu de Dumnezeu? Toate vietățile știu de el, măcar atâta cât știți și voi, hainilor.

Altă dată, înhâmându-l pe Șarap, care se îngrășase din cale-afară și era trist, bunica îl întrebă:

— Ce-ai de ești așa de amărât, robul lui Dumnezeu? Ai îmbătrânit?...

Calul oftă și dădu din cap.

Și totuși bunica nu rostea numele lui Dumnezeu așa de des ca bunicul. Pe Dumnezeul bunicii îl înțelegeam, nu mă temeam de el și în fața lui nu-mi venea să mint, fiindcă m-aș fi rușinat. Dumnezeul bunicii trezea în mine o rușine pe care nu mi-o puteam învinge și de aceea pe bunica n-o mințeam niciodată.

Acestui Dumnezeu bun era cu neputință să-i ascunzi ceva și, după câte știu, o asemenea dorință nu m-a încercat niciodată.

Într-o zi, cârciumăreasa care se certa cu bunicul o înjură laolaltă cu dânsul și pe bunica, măcar că dânsa nici nu se amestecase în cearta lor, și nu numai că apucată de furie o înjură, dar mai și aruncă în ea c-un morcov.

— Ești o proastă, cucoană, îi spuse liniștită bunica.

Eu însă m-am supărat foc și m-am hotărât să mă răzbun pe ticăloasa de femeie.

Am chibzuit îndelung ce i-aș putea face femeii acesteia puhave și roșcate, cu gușă și cu ochii înfundați în grăsime, ca s-o usture bine.

Din câte văzusem eu cu privire la certurile dintre chiriași, știam că, de câte ori voiau să se

răzbune, retezau cozile pisicilor, otrăveau câinii, ucideau cocoșii și găinile, se furișau noaptea în beciuri și turnau gaz în puținile cu varză și castraveți murați sau scoteau ceput la butoaiele de cvas. Toate acestea, însă, nu-mi plăceau și mă gândeam ce anume răzbunare mai strașnică să născocesc, pe care s-o simtă.

Și am găsit: am pândit-o pe cărciumăreasă până ce a coborât în pivniță, am închis ușa după dânsa, încuind-o înăuntru, am țopăit pe ușă de bucurie că mă răzbunaseram, am zvârlit cheia pe acoperiș și-am fugit glonț la bucătărie, unde bunica gătea de mâncare. Bunica n-a înțeles numaidecât pricina veseliei mele, iar când a înțeles-o, mi-a tras o bătaie unde trebuie, m-a dat afară și m-a trimis pe acoperiș să caut cheia.

Uluit de felul cum primise bunica isprava mea, i-am adus cheia și am fugit într-un colț al curții de unde mă uitam la dânsa cum i-a dat drumul cărciumăresei și cum au plecat apoi amândouă alături prin curte, râzând prieteneste.

— Las' că-ți arăt eu ție, mă amenință cărciumăreasă cu pumnul ei dolofan, în timp ce fața-i, cu ochii care nu se vedeau de grăsime, râdea cu bunătate.

Bunica însă mă înșfacă de guler, mă duse la bucătărie și mă întrebă:

— Ia să-mi spui tu de ce-ai făcut isprava asta?

— Fiindc-a dat în tine cu morcovul...

— Așaa... Va să zică din pricina mea ai făcut-o?

Când te-oi lua, mangositule, și te-oi băga sub cuptor la șoareci, ai să-ți bagi mințile în cap. Halal apărător! Te-ai îmbufnat ca o bășică gata să plesnească? Iaca, acuși te spun bunicului și-are să jupoale pielea de pe tine. Hai, cară-te sus și vezi-ți de învățătura ta...

Toată ziua bunica n-a vorbit cu mine, iar seara, înainte de a-și face rugăciunea, s-a așezat pe pat și mi-a spus, pe înțelesul meu, niște vorbe pe care după aceea n-aveam să le mai uit.

— Leonea, sufletelele, vâra-ți asta în cap o dată pentru totdeauna: nu te amesteca în treburile celor mari. Pe oamenii mari i-a pus Dumnezeu la încercare și s-au arătat ticăloșiți. Pe când pe tine nu te-a încercat și tu trebuie să trăiești cu mintea ta de copil. Așteaptă mai întâi până să-ți atingă domnul inima, ca să-ți arate ce ai de făcut și să te scoată la drumul tău. Ai înțeles? A cui îi vina și care o fi pricina, asta nu-i treaba ta. Dumnezeu îi acela care se cade să judece și să pedepsească, iar nu noi.

Bunica tăcu, trase tabac pe nas, închise puțin-
tel ochiul drept și adăugă:

— Dacă vrei să știi, află că nici chiar Dumnezeu nu-i totdeauna în stare să-și deie seama a cui îi vina.

— Cum așa, bunicuță? Da' parcă Dumnezeu nu știe tot? o întrebai eu cu mirare.

Măhnită, bunica îmi răspunse încetșor:

— Dacă le-ar ști Dumnezeu pe toate, multe din cele ce fac oamenii nu le-ar mai face. Nu încape îndoială că stă el, tătucul nostru, acolo sus în cer și se uită și se tot uită jos pe pământ, la noi toți, da' i se întâmplă uneori să-l cuprindă mare jale, ș-atuncea plânge cu hohote: „Oamenii mei dragi, oamenii mei! Of, cum mi se rupe inima de mila voastră!”.

Bunica începu și ea să plângă și, fără să-și mai ștergă obrajiți uzi, se duse în colțul icoanelor să se roage. De atunci Dumnezeul ei mi-a fost și mai apropiat și mai drag.

Bunicul mă dăscălea și el și-mi spunea despre Dumnezeu c-ar fi o ființă care vede tot, știe tot și-i ajută pe oameni în toate treburile lor, însă de rugat nu se ruga la fel cu bunica.

Dimineața, înainte de a se duce în colțul icoanelor, se spăla pe îndelete, apoi se îmbrăca cu grijă, își pieptăna tacticos părul roșcovan, își netezea bărbuța, se uita în oglindă, își trăgea rubașca în jos, își îndrepta legătoarea neagră de la gât sub jiletcă și se apropia tiptil de icoane.

Se așeza totdeauna în același loc, pe un anume ciot al uneia din scânduri, care semăna cu un ochi de cal, și stătea cam timp de o minută tăcut, cu capul plecat și cu mâinile de-a lungul trupului, asemenea unui soldat. Apoi se îndrepta, rămânând în picioare drept și subțire cum era și spunea cu glas solemn:

— În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh! La auzul acestor cuvinte, mi se părea că în odaie se lăsa o liniște deosebită și că până și muștele bâzâiau mai încet.

Bunicul stătea cu capul pe spate, sprâncenele îi erau zbârlite, iar bărbuța aurie căta în sus. Își spunea rugăciunea ca o lecție, cu glas limpede, parcă s-ar fi pregătit să ceară socoteală cuiva:

— De prisos va fi venit judecătorul, căci faptele fiecăruia se vor da singure în vileag...

Bunicul se bătea ușor cu pumnul în piept și se ruga cu stăruință:

— De-am păcătuit, Doamne, am făcut-o numai față de tine. Nu căta, Doamne, la păcatele mele!...

Spunea Crezul, apăsând fiecare cuvânt; piciorul drept îi tresărea ca și cum ar fi bătut cu el, neauzit, tactul rugăciunii. Se încorda și se întindea spre icoane, crescând parcă și făcându-se tot mai subțire și mai uscățiv, și arăta tare curățel, îngrijit și tipicar.

— Tu, născătoare care ai născut pe tămăduitorul, tămăduiește-mi sufletul de patimile care mi s-au cuibărit în inimă. Ascultă-mi, maică precistă, plânsul sufletului și ajută-mă.

Și urla tare, cu lacrimi în ochii verzi:

— Scoate-mi credința și nu te uita, doamne, la faptele mele, nici nu mă răsplăți pentru ele, după cum mi s-ar cuveni.

Aici, bunicul prindea a se închina tot mai des și mai repezit, dădea din cap de parcă împungea, iar glasul care i se făcea tot mai ascuțit îi era tăiat de sughițuri la răstimpuri egale. Mai târziu, când m-am dus la sinagogă, mi-am dat seama că bunicul se ruga ca evreii.

Samovarul zumzăia de mult pe masă; în odaie plutea miros de plăcinte de seară cu brânză de vaci, atunci scoase din cuptor, și-mi era foame. Bunica, încruntată, cu ochii în podele, stătea sprâjnită de ușorul ușii și ofta. Din grădină se uita pe fereastră soarele voios; în copaci sclipeau măr-găritare de rouă și aerul de dimineață mirosea a mărar, a coacăze, a mere pârguite, iar bunicul se închina întruna, se clătina și scâncea.

— Stinge, Doamne, din mine flacăra patimilor, căci sunt un cerșetor și un ticălos.

Știam pe dinafară toate rugăciunile bunicului, cele de dimineață, ca și cele de seară, și-l urmăream să văd dacă nu cumva avea să greșească sau să scape măcar un cuvânt.

Asta i se întâmpla foarte rar și-mi stârnea de fiecare dată în suflet o bucurie răutăcioasă.

După ce-și isprăvea rugăciunea ne spunea, bunicii și mie:

— Bună dimineața.

Noi ne plecam în fața lui și, în sfârșit, ne așezam la masă; în clipa aceea îi spuneam:

— Ai uitat să spui: mulțumească-te.

— Nu zău? mă întreba bunicul neîncrezător și neliniștit în același timp.

— Da. L-ai sărit. Trebuia să spui: mulțumească-te, Doamne, credința mea în tine, și nu-mi cerceta faptele... Ai uitat să spui mulțumească-te.

— Ei, poftim! grăia bunicul, clipind vinovat din ochi.

După aceea avea el să găsească prilejul să mi-o plătească amarnic; deocamdată însă mă bucuram să-l văd stânjenit.

Într-o zi, bunica îi spuse în glumă:

— Taică, s-o fi plictisit Dumnezeu tot ascultându-ți rugăciunea. De când te știu, tot același lucru i-l îndrugî...

— Cu-um? Ce-ai spus? îngână el cu mână. Ce tot boscorodești acolo?

— Spun că de când te tot ascult rugându-te, n-am auzit să-i fi dăruit domnului măcar o vorbuliță din inimă.

Bunicul se făcu stacojiu, începu să tremure și, sărind de pe scaun, azvârli cu o farfurioară în capul bunicii și începu a zbiera pițigălat, ca ferăstrăul când dă de-un clot:

— Ieși afară, hârcă bătrână!

Când îmi vorbea de puterea de nebiruit a lui Dumnezeu, bunicul nu uita niciodată să amintească mai cu seamă de cruzimea lui: Iaca, oameni au păcătuit – și le-a trimis potopul de i-a înecat; nu s-au lăsat și iarăși au păcătuit – i-a trecut prin foc și le-a dărâmat orașele, iar în alte dați Dumnezeu i-a pedepsit, trimițându-le pe cap foamete și molime, și totdeauna Dumnezeu atârna deasupra omenirii ca un fel de sabie sau de harapnic.

— Cel ce nu ascultă de legile Domnului și le nesocotește are să fie pedepsit cu chinuri și cu moarte, îmi spunea bunicul și bătea în masă cu degetele lui subțiri, încercând să mă încredințeze.

Îmi venea greu să cred în cruzimea lui Dumnezeu. Bănuiam mai degrabă că bunicul le născocea pe toate acestea ca să bage spaima în mine și nu spaima de Dumnezeu, ci de dânsul, și-l întrebam deschis:

— Asta mi-o spui ca să te ascult pe tine? Iar el îmi mărturisea tot așa de deschis:

— Păi sigur, atâta ți-ar mai trebui, să nu m-ascuți!

— Atuncea cum rămâne cu ce spune bunica?

— Tu să n-o crezi pe proasta asta de babă, mă învăța el cu asprime, îi nătângă și șuie încă de pe vremea când era tânără și nici carte nu știe. Am să-i poruncesc eu să nu mai vorbească cu tine de lucruri de acestea așa de mari. Ia spune-mi tu mai bine, câte cinuri îngerești sunt?

Îi răspundeam și apoi îl întrebam:

— Da' ce-s cinovnicii, bunicule?

— Ți-ai găsit și tu ce să-ntrebi! râdea el cu șiretenie, întorcându-și capul ca să nu-l văd; apoi molfăia din buze și mormăia fără chef: Treaba asta nu-l privește pe Dumnezeu, asta-i treabă